

Ks. Krzysztof KOŚCIELNIAK, *Złe duchy w Biblii i Koranie. Wpływ demonologii biblijnej na koraniczne koncepcje szatana w kontekście oddziaływań religii starożytnych*, Wydawnictwo „UNUM”, Kraków 1999, ss. 446.

Przedstawiona praca jest doktoratem broniącym na Wydziale Teologicznym Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie w lutym ubiegłego roku. Bardzo dobrze się stało, że Autor podjął się wydania wyników swoich badań w formie książki, ponieważ jej zawartość wydaje się niezwykle ważna dla współczesnych badań teologicznych.

Systemy religijne nie powstają w oderwaniu od kontekstu kulturowego swoich czasów, to co zależy od człowieka wpisuje się bardzo wyraźnie w historię. Dlatego niezwykle ciekawym jest

śledzenie wzajemnych wpływów, interpretacji, reinterpretacji, czy wprost ewolucji sposobów myślenia o Rzeczywistości Transcendentnej. Szczególnego znaczenia nabiera taki kierunek badań, gdy weźmiemy pod uwagę chrześcijaństwo. Oczywiście nie kwestionujemy w takim przypadku realności Bożego Objawienia, ale ponieważ wpisuje się ono – zgodnie z zamysłem Stwórcy – w historię ludzkości, tworząc z niej historię zbawienia, dlatego wszelkie badania poświęcone ludzkiemu rozumieniu Objawienia pomagają zrozumieć samo Objawienie. Im szerszy materiał dostępny do badań, tym bogatsze wnioski odnośnie wielkości objawiającego się Boga, tym ciekawsze myśli teologiczne. Przypisać jednak należy, że tego rodzaju badania podejmowane są bardzo rzadko, wymagają bowiem ogromnej wiedzy badacza i bardzo ścisłego trzymania się przyjętej metodologii, aby nie narzucać badanemu materiałowi swoich interpretacji.

Książka ks. K. Kościelniaka jest właśnie dlatego bardzo cenną pozycją, że Autor zadał sobie trud wkroczenia na teren nie do końca zbadany, zbyt rzadko podejmowany – przeanalizował wpływy myśli biblijnych na Koran. Takie ujęcie tematu pozwalające na spojrzenie na Biblię oczyma wyznawców innej religii poszerza zrozumienie samej Biblii. Autor bowiem nie poprzestał na stwierdzeniu faktów, ale analizując leksykalne powiązania pokazał jakie idee wyrażone są przy pomocy występującego w całym systemie religijnym słownictwa. Temat demonów, złych duchów bardzo dobrze nadaje się do tego rodzaju badań, jest to przecież ta dziedzina, która łatwo poddając się wpływom konkretnego środowiska kulturowego zachowuje niezmiennie z punktu widzenia porównawczej historii religii, stałe elementy. Wielką zaletą prezentowanej książki jest także przedstawienie wzajemnych wpływów na tle starszych systemów: religii babilońskiej, staroegipskiej, greckiej, czy zaratustriańskiej. Jak bardzo skomplikowane są to powiązania pokazuje schemat zamieszczony na str.306.

Dla badaczy Starego i Nowego Testamentu książka ta jest dobrą syntezą demonologii biblijnej, ponieważ Autor oparł się na bardzo bogatej literaturze przedmiotu, koncentrując się przede wszystkim na imionach złych duchów (Stary Testament str.19-83; Nowy str.84-135). Cenne są także uwagi etymologiczne, odwołujące się do kultur państw ościennych w stosunku do Izraela. Przez porównanie z tradycją koraniczną uzyskujemy także możliwość wyjaśnienia różnych paradygmatów spotykanych w literaturze biblijnej i międzytestamentalnej. Lektura pracy zmusza także do stawiania nowych pytań o wpływy kulturowe wewnątrz samej Biblii, o powiązania z innymi religiami, ciekawym byłoby na przykład prześledzenie wpływów kanańskich na literaturę międzytestamentalną, czy późną literaturę rabiniczną.

Z mankamentów omawianej pozycji wymienić należy brak tak potrzebnych skorowidzów imion, terminów, czy choćby miejsc biblijnych i koranicznych, ułatwiły by one dostęp do tak bogatego materiału. Z innych zastrzeżeń wymieniłbym jedynie znajdujące się na str.310 powiązanie religii greckiej (w jej klasycznej grecko-rzymskiej formie) z wierzeniami staroarabskimi oddziałującej poprzez wierzenia kananejskie. Rodzi się pytanie o miejsce religii kanańskiej w tym procesie, gdy weźmiemy pod uwagę czas istnienia kultur greckiej i kanańskiej. Wobec złożoności problemu pytanie to wymaga głębszej dyskusji.

Podsumowując wypada stwierdzić, że pozycja ta, wpisująca się w ważny kierunek badań oddziaływania tekstu biblijnego, stanie się ważnym i często cytowanym źródłem do badań biblijnych, czy szerzej teologicznych oraz otworzy drogę dla dalszych tego typu prac.